

UDK: [331.5:061]:574(497.11)
DOI: 10.5937/LSPUPNXI26343P
Pregledni naučni rad

ODNOS PLANSKIH DOKUMENATA PREMA ZAŠTITI GEODIVERZITETA PP GOLIJA

Petrović S. Aleksandar¹, Carević Ivana²,
Langović Marko³, Natalija Batočanin⁴,
Jovan Petronijević⁵, Dušica Trnavac Bogdanović⁶

Apstrakt: planine Golija, Radočelo i deo Čemerna zaštićeni su zakonom kao Park prirode Golija od 2001. godine. Iste godine nešto manja površina proglašena je UNESCO rezervatom biosfere pod nazivom „Golija-Studenica“. Poslednjih godina intenzivno se radi na inventarizaciji geodiverziteta PP Golija, sa posebnim osvrtom na objekte geonasleđa. Tokom ovih istraživanja sa ciljem izrade što detaljnijeg inventara objekata geodiverziteta ustanovljeno je preklapanje između potrebe za zaštitom prirodnih kurioziteta i planova za razvoj turističke infrastrukture u PP Golija. Ovaj rad ima za cilj da ukaže na potencijalne konflikte, kako u ranijim prostornim planovima, tako i u narednom za koji je raspisan tender krajem 2025. godine.

Ključne reči: geodiverzitet, prostorni plan, Golija, turizam

RELATIONSHIP OF SPATIAL PLANNING DOCUMENTS TO GEODIVERSITY PROTECTION IN THE GOLIJA NATURE PARK

Apstrakt: the Golija, Radočelo, and part of the Čemerno mountains have been legally protected as the Golija Nature Park since 2001. In the same year, a slightly smaller area was designated as a UNESCO Biosphere Reserve (MAB) under the name "Golija-Studenica." In recent years, intensive work has been undertaken to inventory the geodiversity of the Golija Nature Park, with a particular focus on geoheritage site. During these investigations, aimed at creating a detailed inventory of geodiversity features, an overlap was identified between the need to protect natural curiosities and plans for the development of tourism infrastructure in the Golija Nature Park. The aim of this paper is to highlight potential conflicts, both in earlier spatial plans and in the upcoming one for which a tender was announced at the end of 2025.

Key words: geodiversity, spatial plan, Golija, tourism

¹ Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3/III, aleksandar.petrovic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-1172-3875

² Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3/III, ivana.carevic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-7754-4941

³ Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3/III, marko.langovic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-4614-7265

⁴ Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3/III, natalija.batocanin@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-9879-5547

⁵ Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3/III, jovan.petronijevic@gef.bg.ac.rs, ORCID: 0009-0002-0571-2819

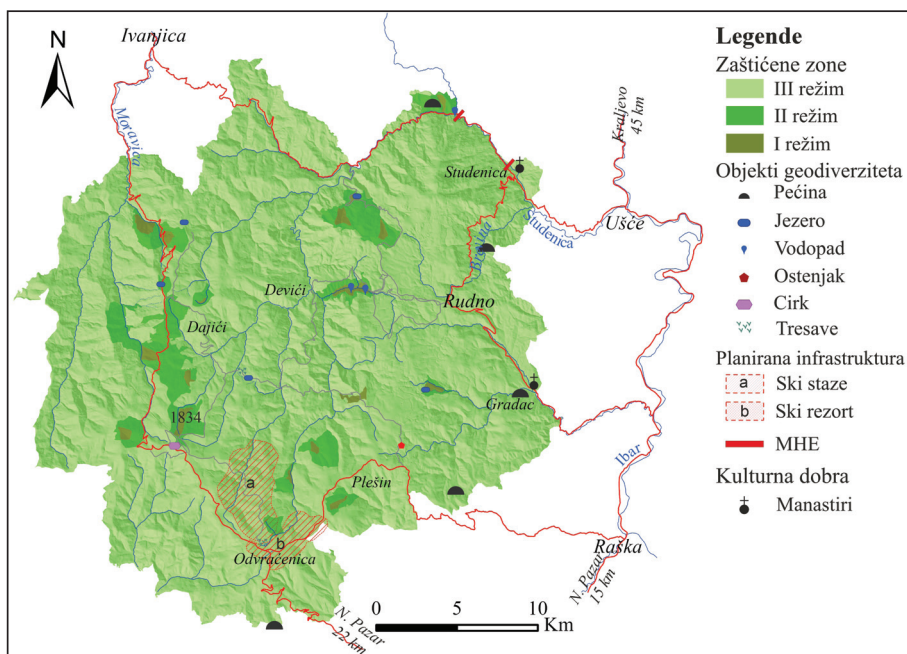
⁶ Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3/III, duskatrnavac@gmail.com

UVOD

Prostor koji obuhvataju planine Golija, Radočelo i delom Čemerno (Sl. 1), proglašen je parkom prirode 2001. godine od strane Vlade Republike Srbije (Službeni glasnik Republike Srbije [SGRS], 2001) kao prirodno dobro od izuzetnog značaja. Ovom uredbom PP Golija je svrstana pod I kategoriju zaštite, u okviru koga se nalaze i manastiri Studenica i Gradac. Iste godine, UNESCO-ov program Čovek i biosfera (Man and Biosphere - MAB) prepoznao je veliki deo ovog parka prirode kao Rezervat biosfere „Golija-Studenica“ (Zagorac i Šekler, 2021). Proglašenjem za MAB područje Goliji i okolnim planinama priznato je postojanje balansa između autentične prirode i ljudskih aktivnosti, neophodno za pripadnost ovoj svetskoj mreži.

Park prirode Golija prostire se na približno 75.000 hektara, što uključuje 57.000 hektara koji čine rezervat biosfere. Na ovom prostoru zastupljen je trostepeni režim zaštite, koji je od 2018. godine preimenovan prema standardima UNESCO-a. Postojeće zone prvog, drugog i trećeg režima zaštite preimenovane su u osnovnu, zonu zaštite i prelaznu zonu (Borovićanin, 2024). Tokom 2024. godine zone zaštite su revidirane i površine pod prvim i drugim režimom zaštite su povećane (SGRS, 2024).

Planine parka pripadaju Dinarskom planinskom sistemu, a Golija kao najprostranija dostiže najveću visinu na Jankovom kamenu (1834 m). Geološke, hidrološke i klimatske karakteristike ovog prostora uslovile su nastanak dinamičnog planinskog reljefa. Reljef PP Golija je, usled slabije antropogene izmene prostora, zadržao svoju autentičnost. Usled toga značajan broj oblika i pojava na Goliji može da se ubroji u objekte geodiverziteta, ali i geonasleđa. Poslednjih godina intenzivno se radi na inventarizaciji geodiverziteta Golije (Grujičić-Tešić, 2017; Marinić i dr., 2019; Petrović i dr. 2022a, 2022b, 2025a, 2025b). Tokom proučavanja geodiverziteta posebna pažnja se posvećuje objektima geonasleđa, od kojih se neka već nalaze u Inventaru objekata geonasleđa Srbije (Gavrilović, Menković & Belij, 2005).

Slika 1. Karta PP Golija sa zonama zaštite, objektima geodiverziteta i planiranom infrastrukturom

Tokom inventarizacije objekata geodiverziteta PP Golija uočena je mogućnost nastanka konflikta između želje za njihovom zaštitom, posebno objekata geonasleđa, i razvojnih planova za ovaj prostor. Cilj ovog rada je da ukaže na ove konflikte u ranijim planskim dokumentima i apeluje na stručnu javnost da obrati posebnu pažnju da do ovih konflikata ne dođe i u budućim dokumentima.

GEODIVERZITET GOLIJE

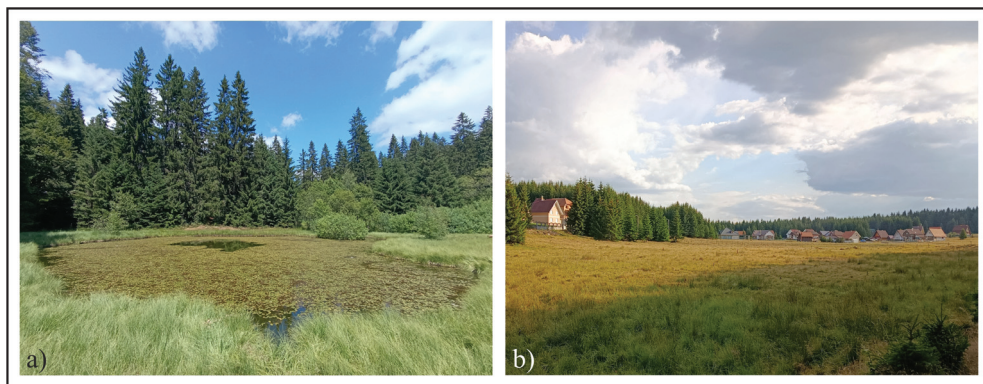
Od samog osnivanja PP Golija u svim planovima upravljanja među prioritetnim zadacima nalazi se inventarizacija i zaštita geodiverziteta i geonasleđa (Srbijašume, 2020). Istraživački napor na ovom planu intenzivirani su tokom treće decenije 21. veka. Cilj ovih istraživanja je, pre svega, poznavanje bogatstva geodiverziteta i njegova zaštita ali i mogućnosti za korišćenje ovih prirodnih objekata za održivi razvoj PP Golija (Tomić i Stojšavljević, 2013; Petrović et al. 2025).

Poštujući široku definiciju pod geodiverzitetom se podrazumeva sav neživi deo prirode na Zemlji, obuhvatajući njene minerale, stene, fosile, zemljište, sedimente, oblike reljefa, topografiju i hidrološke karakteristike kao što su reke i jezera (UNESCO, 2026). Imajući u vidu da objekti geonasleđa predstavljaju značajne i retke oblike geodiverziteta, u daljoj raspravi podrazumevaće se kao sastavni deo geodiverziteta. Shodno ovom, u PP Golija identifikovani su značajni objekti geodiverziteta koji spadaju u grupu geoloških, geomorfoloških, hidroloških, hidrogeoloških i klimatskih objekata (Marinić i dr., 2019; Petrović i dr. 2022a, 2022b, 2025a, 2025b). Ovi objekti, pored svoje izrazite naučne i obrazovne vrednosti, imaju i značajnu estetsku vrednost (Sl. 2a,b).

Slika 2. Donja bara na Gnjlilima (a) i vidikovac na ostenjacima Vranjeg krša (b)

Značajan broj objekata geomorfološkog i hidrološkog geodiverziteta ima direktnu konekciju sa biodiverzitetom Golije, što se posebno odnosi na jezera i tresave Golije. Njih u parku prirode ima značajan broj, a najpoznatija su Košaninova jezera, Dajičko jezero (Sl. 3a), jezero Okruglica, bare na Gnjlilima (Sl. 2a). Poseban značaj ima visokoplaninsko vlažno stanište, ali i hidrološki objekat geodiverziteta, izvoriste Crne reke (Studenice) (Sl. 3b) na Odvraćenici (Marinić i dr., 2019).

Slika 3. Dajičko jezero (a) i izvorište Crne reke (b)

Posebne objekte geodiverziteta predstavljaju speleološki objekti. Shodno maloju zastupljenosti karbonatnih stena u PP Golija oni nisu mnogobrojni i velikih dimenzija, međutim, neki od njih su specifični po izgledu i nastanu što ih uvrštava u značajne objekte (Petrović i dr., 2022a; 2025a; Petrović, Trnavac-Bogdanović, Carević i Batoćanin, 2022). U klasičnim krečnjačkim stenama izgrađena je samo pećina u Tlačini, dok se objekti u Strmcu i u Gornjoj isposnici Sv. Save nalaze u mermerisanim krečnjacima. Pećina u Tenjkovu formirana je u organogenim pešćarima (Sl. 4a), a u Petrovom kršu u bigru (Sl. 4b). Speleološki objekti geodiverziteta, pored toga što su bili poznati lokalnom stanovništvu, do sada većinski nisu bili poznati stručnoj javnosti i nisu bili u planskim dokumentima razmatrani za zaštitu osim u slučaju da se nalaze u već zaštićenoj celini.

Slika 4. Pećina u Tenjkovu (a) i pećina u Petrovom kršu kod manastira Gradac (b)

PREGLED PLANSKIH DOKUMENATA

Nakon Uredbe o zaštiti PP Golija (SGRS, 2001) prvi važniji dokument za ovo prirodno dobro jeste Prostorni plan područja posebne namene Parka prirode „Golija” – strategija zaštite i razvoja (PPPPN PP Golija, 2004). U okviru ovog dokumenta razmatrana je strategija zaštite i razvoja ovog potencijalno atraktivnog i razvojnog prostora koji raspolaže visokovrednim prirodnim resursima širokog spektra. Prethodno urađeno vrednovanje postojećeg stanja

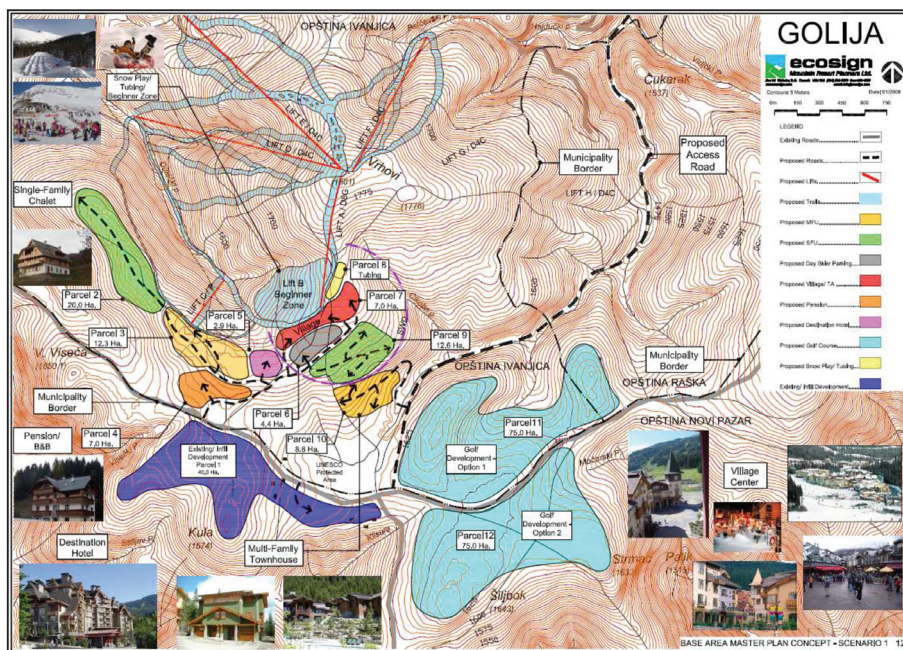
pretočeno je u Strategiju zaštite i razvoja PP Golija shodno strateško-razvojnim ciljevima Prostornog plana Republike Srbije do 2010. god. (PPRS, 1996), po kome je zona planine Golija sa Radočelo i Čemernom definisana kao visokoplaninska turistička regija I stepena. Ova strateška odrednica će provejavati kroz većinu planskih dokumenata i u buduće, pa će posebna pažnja biti posvećena planiranom razvoju turističke ponude i infrastrukture.

Prema prostornom planu iz 2004. god. najvažniji razvojni prioritet je ubrzani razvoj turizma kao osnovne razvojne delatnosti, kako stacionarnog tako i izletničkog (PPPPN PP Golija, 2004). Zaključeno je da bi ovaj dugoročni razvoj turizma trebao da se zasniva na razvoju inovativnih turističkih modela, preporučenih od strane programa MAB. To podrazumeva turizam u rudimentarnom obliku i sa malim turističkim kapacitetima. Međutim, pored svih pomenutih potencijala za razvoj održivog turizma (planinarske i biciklističke staze, uređenje vidikovaca, eko i ruralni turizam...) osnovnu okosnicu razvoja turizma na Goliji čini formiranje dva skijaška centra. Ovi centri ne mogu međusobno da se povežu usled postojanja zona višeg režima zaštite, ali bi bili razvijeni na „dva turistička punkta, u međuvermenu formirana van postojećih naselja, i pored konflikta u odnosu na zaštitu...” (PPPPN PP Golija, 2004). Ta dva punkta su Odvrćenica i Golijska reka. Na kraju, finalna preporuka je da se turizam razvija bez izgradnje velikih objekata, a da skijalište treba razvijati uz prethodnu analizu svih parametara, posebno prirodnih uslova.

Nakon izrade Master plana za razvoj turizma na Goliji (Čižmar, 2007) i nove Uredbe o zaštiti PP Golija (SGRS, 2009) izrađen je drugi Prostorni plan područja posebne namene Parka prirode „Golija” (PPPPN PP Golija, 2009). Ovaj plan je značajnije usaglašen po pitanju turističkog razvoja sa Master planom razvoja turizma. Takođe, u ovom dokumentu se jasno izdvajaju dve konfliktne tačke koje u budućnosti mogu da imaju uticaja i na geodiverzitet Golije. Prva tačka je potreba za razvojem skijališta koje bi upotpunilo turističku ponudu, ali bi radi funkcionisanja moralo da prođe kroz zaštićene delove PP Golija. Drugi važan konflikt čine planirane akumulacije regionalnog značaja, posebno na reci Studenici, koje bi mogle da ugroze pojedine prostore sa višim režimom zaštite.

Pored uviđanja potencijalnog konflikta prilikom razvoja skijališta i više puta pomenute potrebe za razvojem inovativnih turističkih modela, prostornim planom (PPPPN PP Golija, 2004) predviđa se razvoj više turističkih naselja na Goliji. Vrhovi-Odvrćenica bi bili novoformirani turistički lokalitet planiran kao centar za zimske sportski i rekreativni turizam, a Golijska reka kao više namenski turistički centar sa razvijenim zimskim sportsko-rekreativnim turizmom. U potpunosti se implementira ideja iz Master plana razvoja turizma po kome se na Odvrćenici formira planinski rizort „baziran na principima umerenog i sofisticiranog koncepta kondominijumizacije” (PPPPN PP Golija, 2004). Planinski rizort Golija bi se sastojao od baznog područja sa najvećom ponudom zimskih i letnjih aktivnosti i sistema skijaških staza i prateće infrastrukture (Sl. 5).

Imajući u vidu da konkretni turistički lokaliteti većinski pripadaju opštini Ivanjica, od značaja su planska dokumenta koja govore o razvoju turizma ove opštine. Program razvoja turizma opštine Ivanjica (PRTOI, 2022) donesen je za period od 2023. do 2025. godine. Zimski sportovi, a sa njima i izgradnja ski rezorta, visoko su ocenjeni među prioritetnim turističkim proizvodima. U dokumentu je zaključeno da izgradnja planinskog turističkog centra zahteva kapitalne investicije, obimnu izgradnju smeštajno-ugostiteljskih objekata, kao i prateću infrastrukturu.

Slika 5. Planinski rizort Golija sa skijalištem (Čizmar, 2007)

Drugi konflikt tiče se izgradnje malih hidroelektrana (MHE) u sklopu PP Golija ili na njegovom obodu. Pored toga što je reka Studenica u Vodoprivrednoj osnovi Republike Srbije (VORS, 2001) svrstana među vodeće vodotokove sa hidropotencijalom, njeno bliže korišćenje u hidroenergetske svrhe nije definisano ovim dokumentom. Tek se u Prostornom planu grada Kraljeva (PPGK, 2011) daju bliži uslovi za izgradnju MHE, kao i predložene lokacije (njih 52). Od predloženih lokacija osam se nalazi u dolini reke Studenice.

GEODIVERZITET I PLANSKA DOKUMENTA

Posmatrajući odnos planskih dokumenata prema geodiverzitetu Golije jasno se uočava u svim dokumentima da izrazita prirodna raznovrsnost Golije i okolnih planina u sadejstvu sa manjim antropogenim uticajem predstavlja njenu komparativnu prednost za razvoj održivog turizma, kao i za lidersku ulogu istog u Srbiji. Iz tog razloga sva planska dokumenta jasno navode alternativne vidove turizma kao osnovu razvoja. Isti bi bili bazirani na iskorišćavanju bogatstva bio i geodiverziteta PP Golija. Planirani oblici turizma su letnji i zimski, eko i ruralni turizam, kao i specijalni oblici turizma.

Dok većina održivih vidova turizma nema većih infrastrukturnih zahteva osim formiranja pešačkih i biciklističkih staza, kao i mreže vidikovaca, izgradnja dva ski centra na planini pretpostavlja značajnije građevinske zahvate u zaštićenoj zoni. Sva planska dokumenta upozoravaju na potencijalni konflikt između razvoja turističkih centara i zaštite prirode. Rizik od degradacije prostora pod izgovorom razvoja turizma je očigledan (Tomić i Stojasavljević, 2013).

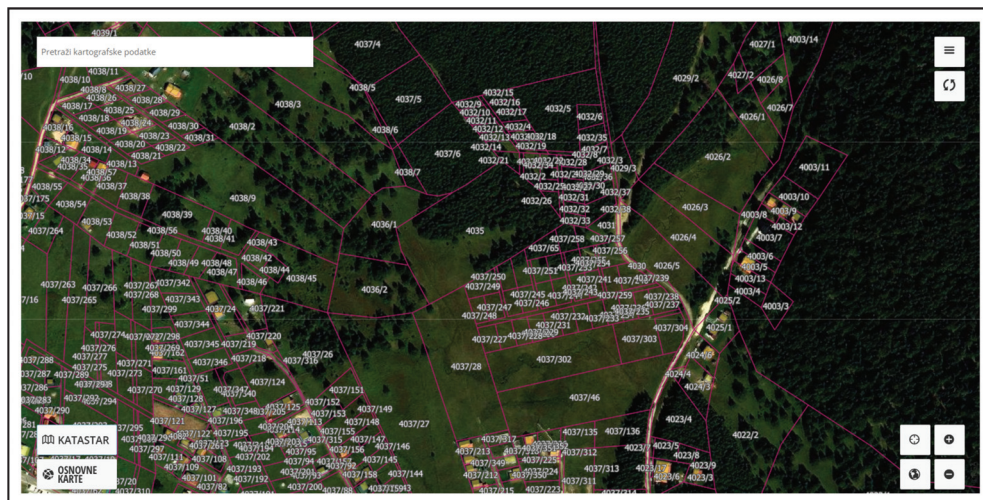
Konflikt između planiranog razvoja turizma i geodiverziteta u pitanju najočigledniji je na Odvračenici (Sl. 6). Na Odvračenici se nalazi visokoplaninsko vlažno stanište u izvoru Crne reke (Sl. 3b). Ova reka je najduža sastavnica reke Studenice, što je čini njenim izvorom. Samo izvor spada u specifične hidrografske objekte, difuzna izvorišta. Ovaj tip izvorišta sastoji se iz velikog broja manjih izvora i u narodu je poznat kao „pištoljine“ (Vasović, 1996). Delovi izvorišta su u prvom i drugom režimu zaštite, ali čitava površina (Sl. 6, crvena granica) još uvek nije zaštićena ni pored predloga stručnjaka (Marinić i dr., 2019; Petrović i dr., 2025b).

Slika 6. Vlažno stanište i zaštićene zone na Odvračenici

Master planom razvoja turizma ovaj prostor nije planiran za izgradnju i obeležen je kao zaštićeno područje. Međutim, situacija na terenu ukazuje na to da su rubni delovi ovog lokaliteta već zahvaćeni novoizgrađenim vikend naseljem (Sl. 6). Još uznemirujuće izgleda pogled na katastarske parcele unutar lokaliteta, jer je jasno uočljiva preparcelacija i priprema za širenje vikend naselja (Sl. 7). Daljim širenjem naselja ugrozio bi se ovaj objekat geodiverziteta jer bi moralo da dođe do njegovog zasipanja čvrstim materijalom i dreniranja čitavog prostora. Vlažno stanište, kao važan objekat biodiverziteta, bilo bi u potpunosti uništeno. Ovakva staništa koriste mnoge ugrožene životinjske vrste, posebno ptice poput dugorepe sove ili prdavca, čiji se areal znatno smanjuje i projekcije su da će vlažna staništa viših delova Golije biti presudna za njihov opstanak (Popović, 2026).

Potreba za izgradnjom dodatnih smeštajnih kapaciteta i širenje vikend naselja, a time i ugrožavanje ovog objekta geo- i biodiverziteta, proističe iz plana razvoja ski centra na Odvračenici. Ovakvi planovi postoje još od prvog prostornog plana. Bili su prioritet u mnogim turističkim planskim dokumentima, međutim, osim velikog parkirišta za potrebe skijališta (Sl. 6, SZ ugao) nije bilo značajnijih pomaka.

Slika 7. Katastarske parcele na Odvrtačenici (izvor: Geosrbija, 2026)

Razlog za trenutno stanje ski centra leži, kako u potrebnim kapitalnim investicijama, tako i u nedovoljnoj istraženosti klimatskih karakteristika ovog lokaliteta, posebno visine snežnog pokrivača i dužine njegovog trajanja. Svi dokumenti do sada su bazirani na nesigurnim klimatskim podacima sa meteorološke stanice Bele vode, koja je prikupljala podatke do 1979. god. (Čižmar, 2007; PPPPN PP Golija, 2009). Takođe, u svim dokumentima se jasno naglašava da je potrebno uspostaviti mrežu klimatskih stanica kako bi se utvrdile jasne klimatske karakteristike budućeg ski centra. Do toga još uvek nije došlo pa su precizniji podaci nedostupni. Za potrebe biogeografskih istraživanja primenjene su metode modelovanja klimatskih karakteristika na teritoriji zapadne Srbije, i to do 2050. i 2100. godine (Popović, 2026). Svi modeli pokazuju porast temperature i smanjenje snežnog pokrivača u budućnosti. Slični procesi su već jasno uočljivi na francuskim Alpima i to na nadmorskim visinama koje odgovaraju visinama na Goliji, što dovodi do zatvaranja velikog broja zimskih ski centara (CNN, 2023). Imajući sve ovo u vidu potrebno je razmisliti o neophodnosti izgradnje ski centra na Odvrtačenici i, posebno, na lokalitetu Golijska reka. Odustajanje od planiranja razvoja ski centra i okretanje ka održivijim oblicima letnjeg i zimskog turizma smanjilo bi pritisak na bio- i geodiverzitet ovog prostora.

Slika 8. „Viseće“ ušće Svaošnice (foto: D. Smiljković)

Drugi konflikt, između planiranih hidroenergetskih objekata i geodiverziteta, značajan je za objekte koji se nalaze u dolini reke Studenice. Ako izuzmemo promene estetskih vrednosti doline, koja je naglašavana u ranijim dokumentima, najugroženiji objekat geonasleđa je „viseće“ ušće Savošnice (Sl. 8). Ovaj geomorfološko-hidrološki fenomen nije čest u reljefu i zato ima veliku naučnu i obrazovnu, a time i geoturističku vrednost (Petrović et al. 2025). Vodopad je visok 7 m i nalazi se na samoj granici PP Golija. U planiranim „kapijama“ parka prirode on predstavlja izvrstan lokalitet. Međutim, na ovoj lokalitet se poklapa sa jednom od planiranih lokacija za izradu MHE (PPGK, 2011; MHE tabela). Imajući u vidu tehničko rešenje za sličnu, nizvodnu, MHE „Studenica S4-Gradina“ (IDR GE, 2021) čija brana će imati geodetsku visinu od 25 metara, moguće je zaključiti da će vodopad Savošnice biti ispod nivoa novonastalog jezera u slučaju izgradnje brane nizvodno. U slučaju uzvodnog pregrađivanja Studenice ovaj geolokalitet bi se nalazio neposredno pored brane, što bi u mnogome umanjilo njegovu estetsku vrednost.

ZAKLJUČAK

Geodiverzitet PP Golija i planska dokumenta generalno nemaju mnogo konfliktnih tačaka. Imajući u vidu da je priroda Golije i okolnih planina, kao živa tako i neživa, veliko bogatstvo koje ovaj prostor poseduje planiranje njenog korišćenja za razvoj PP Golija je razumljivo. Usled toga dolazi do sinergije geolokaliteta i razvojnih planova, posebno onih za razvoj turističke ponude. U dosadašnjim planskim dokumentima glavni konflikti javljaju se kod razvoja ski centra na Odvrćenici i MHE u dolini Studenice. Imajući u vidu da su prirodni uslovi za razvoj ski centara na planinama ispod 2000 m n.v. sve nepovoljniji, kao i da klimatski modeli upućuju na pogoršanje ovih uslova u budućnosti, potrebno je detaljno proveriti dalju potrebu za razvoj turizma ski centara na Goliji. Odustajanje od ovih planova smanjilo bi pritisak na prirodne vrednosti, posebno na Odvrćenici i u Golijskoj reci. Baziranje na manje intenzivnim turističkim modelima razvoja, povezanim sa održivim turizmom, obezbedili bi Goliji dugoročno opstanak naziva „divlja“ lepota. Takođe, dolinu Studenice unutar parka prirode ne bi trebalo menjati izgradnjom MHE. Dolina Studenice bi morala da ostane netaknuta od izvorišnog dela Crne reke na Odvrćenici do manastira Studenica.

LITERATURA

- Borovićanin, T. (2024). Značaj lokalnih zajednica u održivom upravljanju Parkom prirode "Golija". Master rad, Univerzitet u Beogradu – Šumarski fakultet.
- CNN (2023). French ski resort closes permanently because there's not enough snow. Pristupljeno 10. marta 2026. na <https://edition.cnn.com/travel/france-ski-resort-closes-la-sambuy-climate-scen>
- Čizmar, S. (2007). Master plan razvoja turizma na Goliji sa poslovnim planom. Hotvat HTL Zagreb, Ministarstvo Ekonomije i Regionalnog Razvoja, Beograd, 159 str.
- Gavrilović, D., Menković, L.J., Belij, S. (2005). Objekti geomorfološkog nasleđa. U S. Karamata, D. Mijović (Ur.). Inventar geonasleđa, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd, 8 – 12 str.
- Grujičić-Tešić, L. (2017). Geonasleđe Golije i Peštera. Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Rudarsko-geološki fakultet, Beograd, 179 str.
- IDR GE (2021). Idejno rešenje MHE "Studenica S4 – Gradina" – geotehnički elaborate. ENHY Group, Čačak, 41 str.
- Marinčić, S., Ilić, M., Nešić, D., Kličković, M., Savovski B., Šehovac, E., Sarić, N. (2019). Identifikacija i evidentiranje objekata geonasleđa na području Parka prirode Golija – Izveštaj o realizaciji projekta. Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd, 56. str.

Petrović, A., Trnavac Bogdanović, D., Carević, I., Batočanin, N. (2022). Speleološki objekti geodiverziteta Parka prirode Golija. Knjiga apstrakta sa multidisciplinarne konferencije „Kras 2022: Značaj, stanje i perspektive korišćenja i zaštite resursa u karstu“, Beograd, 87-91.

Petrović A., Carević I., Batočanin N., Trnavac Bogdanović D., Bogdanović N., Tomić D. (2022a). Identifikacija i evidentiranje objekata geonasleđa na području Parka prirode Golija – speleološko geonasleđe (izveštaj o realizaciji projekta). Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Beograd, 24 str.

Petrović A., Langović, M., Batočanin N., Trnavac Bogdanović D., Bogdanović N., Tomić D. (2022b). Identifikacija i evidentiranje objekata geonasleđa na području Parka prirode Golija – geomorfološko-hidrološko geonasleđe (izveštaj o realizaciji projekta). Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Beograd, 24 str.

Petrović A., Langović, M., Batočanin N., Trnavac Bogdanović D., Petronijević, J., Bogdanović N. (2025a). Identifikacija i evidentiranje objekata geonasleđa na području Parka prirode Golija – speleološki objekti geodiverziteta (izveštaj o realizaciji projekta). Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Beograd, 18 str.

Petrović A., Carević, I., Langović, M., Batočanin N., Trnavac Bogdanović D., Petronijević, J. (2025b). Identifikacija i evidentiranje objekata geonasleđa na području Parka prirode Golija – geomorfološko-hidrološki objekti geodiverziteta (izveštaj o realizaciji projekta). Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Beograd, 20 str.

Petrović, A.S., Carević, I., Trnavac Bogdanović, D., Langović, M., Batočanin, N., Petronijević, J. (2025). Geotourism Based on Geoheritage as a Basis for the Sustainable Development of the Golija Nature Park, Southwest Serbia. Land, 14, 835.

Popović, T. (2026). Procene uticaja klimatskih promena na zaštitu faune ptica regije Stari Vlah i Raška. Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Beograd, 210 str.

PPGK (2011). Prostornom planu grada Kraljeva. Direkcija za planiranje i izgradnju „Kraljevo“, Dostupno na: <https://www.kraljevo.rs/dokumenti/registar-investitora-planovi/prostorni-plan-grada-kraljeva/>

PPPPN PP Golija (2004). Prostorni plan područja posebne namene Parka prirode „Golija“ – strategija zaštite i razvoja. CEP – Centar za planiranje urbanog razvoja, Beograd.

PPPPN PP Golija (2009). Prostorni plan područja posebne namene Parka prirode „Golija“. CEP – Centar za planiranje urbanog razvoja, Beograd.

PPRS (1996). Prostorni plan Republike Srbije. Službeni glasnik Republike Srbije, br. 13/96, Beograd

PRTOI (2022). Program razvoja turizma opštine Ivanjica sa akcionim planom 2023.-2025. Republika Srbija, Opština Ivanjica, Ivanjica, 89 str.

SGRS (2001). Uredba o proglašenju parka prirode „Golija“. Službeni Glasnik Republike Srbije, br. 45/2001, Beograd. Dostupno na: <https://golija-studenica.srbijasume.rs/pdf/UredbaGolija.pdf>

SGRS (2009). Uredba o proglašenju parka prirode „Golija“. Službeni Glasnik Republike Srbije, br. 47/2009, Beograd. Dostupno na: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2009/47/2>

SGRS (2024). Uredba o proglašenju parka prirode „Golija“. Službeni Glasnik Republike Srbije, br. 88/2024, Beograd. Dostupno na: http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2024_11/SG_088_2024_001.htm

Srbijašume (2020). Predlog plana upravljanja parkom prirode Golija za period 2021.-2030. Srbijašume, Park prirode Golija, Beograd, 68 str.

Tomić, N., Stojšavljević, R. (2013). Spatial Planning and Sustainable Tourism—A Case Study of Golija Mountain (Serbia). *European Researcher*, 65, 2918–2929.

UNESCO (2026). International geodiversity day. Preuzeto 15. marta 2026. sa <https://www.unesco.org/en/days/geodiversity>

Vasović, M. (1996). Geografija sliva Studenice. Društvo umetnika Stari Grad, Beograd, 228 str.

VORS (2001). Vodoprivrednoj osnovi Republike Srbije. Republika Srbija, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Beograd, 385 str.

Zagorac, D. i Šekler, D. (Urd.) (2021). Rezervat prirode Golija-Studenica, Park prirode Golija. Srbijašume, Beograd, 124 str.